

Població i poblament

Anna CABRÉ i PLA

Centre d'Estudis Demogràfics

Voldria començar expressant el meu agraïment als organitzadors del Primer Congrés Català de Geografia per haver-me convidat a parlar en aquest acte d'avui. I voldria continuar tot plantejant la pregunta de: què s'espera d'un demògraf? Possiblement s'espera que mostri dades, indicadors, gràfics, piràmides... De vegades truquen periodistes i diuen allò de sempre: «Escolti, voldria saber si té les últimes dades sobre...» i abans de que acabin jo ja els dic que de dades no en tinc, però que si volen alguna idea, cap problema. Però normalment els periodistes no truquen per idees perquè se suposa que les idees ja les tenen ells, i el que els interessa són les dades amb les quals ells il·lustren les seves idees. Això és un tema sobre el qual tornaré a parlar.

Les expectatives que generen els demògrafs és que tinguem les últimes dades. Hi ha gent que creu que nosaltres les fabriquem com si fóssim els estadístics, i aquesta gent vol saber la població de l'any 1991 exacta de tal lloc, quan nosaltres les últimes dades que tenim són les del padró del 1986, i que, com tothom, utilitzem les mateixes dades estadístiques que té tothom. Doncs bé, degut a aquestes expectatives que es tenen sovint de què el demògraf sàpiga exactament la població actual d'una part de la comarca d'Osona, i més concretament de Santa Eugènia de Berga, doncs resulta que he d'agrair als organitzadors del Congrés que m'hagin posat un tema que es titula *Població i poblament*, què es un tema que ho permet tot, i entre altres coses permet un cert nivell d'abstracció.

Però això de que ho permeti tot també és una gran responsabilitat, ja que s'ha de definir el tema que s'ha de tractar. Això em recorda aquells exàmens francesos, de quan jo estudiava a França, en què teníem tres hores per tractar un tema del tipus *Causalitat i casualitat*. No sé perquè aquest tema de *Població i poblament* m'ha situat en aquells temps en què abans de començar a escriure havia de pensar mitja hora sobre *Causalitat i casuali-*

tat, temes que eren molt propicis pels alumnes brillants però que duïen a la desesperació als alumnes poc inspirats o als alumnes que sabien que la seva filosofia i cosmovisió no corresponien exactament amb la del corrector, i tenien por de que davant d'un tema així, en que a la força havia de dir el què pensava, es produïssin conflictes d'interpretació.

En tot cas, potser per aquesta reminiscència que m'ha dut als meus temps de joventut, havia pensat tractar aquest *Població i poblament* de la forma clàssica que ens van ensenyar en el que m'agrada anomenar l'escola francesa. Primer, una **introducció** en la què es defineixen els conceptes i es planteja en quin terreny es desenvoluparà la dissertació. Després ve un **cos** estructurat en dues parts, una per població i l'altra per poblament, presentats en preferència en una hàbil contraposició. I, finalment, una **conclusió**, que superant la contradicció i sintetitzant tot el que s'ha dit obrís el terreny a noves interrogacions que suggerissin noves investigacions, el què és molt útil perquè així es prepara al client perquè et torni a contractar.

No obstant això es farà alguna modificació d'aquest esquema, com ara la de prescindir pura i simplement de l'apartat població, cosa que tractant-se d'una demògrafa pot semblar sorprenent. Però ja ho explicaré.

Comencem per la introducció, pels conceptes: què és la població i què és el poblament. La població, tènicament parlant, és un stock, un conjunt; en aquest cas s'entén que és un stock d'éssers humans, amb un determinat volum i unes determinades estructures, diferents segons els criteris que s'utilitzin per analitzar aquesta població. Qui estudia el volum i l'estructura de la població? Doncs la demografia.

Què és el poblament? El poblament és una relació entre població i territori, que utilitza normalment i principalment criteris de densitat i distribució. Qui estudia el poblament? Doncs la geografia.

En aquest tema clàssic de dissertació, jo hauria de dir primer com la població és interessant pel poblament i després com el poblament és interessant per la població, però el que passa és que em sembla que l'interès de la població per l'estudi del poblament és evident, ja que si el poblament és la relació entre població i territori, la població hi és inclosa. Per altra banda, la inversa sembla menys evident, és a dir, que el poblament sigui interessant per l'estudi de la població, ja que tal com he presentat les definicions, la població és quelcom independent i que existeix per ella mateixa, mentre que el poblament és una segona etapa en la qual s'hi entra a estudiar-la quan ja sabem què és el que passa amb la població. Aquesta és la visió que predomina.

Doncs bé, a més de que la població és interessant pel poblament sembla ser que és obvi, del Congrés. Parlant amb la meva col·lega i amiga Isabel Pujadas, sembla ser que en la seva ponència vol tractar de la importància de la població en els estudis geogràfics, així que em puc centrar en la part menys clàssica d'aquesta conferència, com és la de la importància dels estudis geogràfics en la població.

Entre parèntesi, no deixa de ser curiós el que hagi d'assenyalar que Isabel Pujadas, que és una geògrafa vinguda a la demografia, parli de la importància de la demografia pels geògrafs, mentre que jo, que sóc una demògrafa molt tardanament vinguda a la geo-

grafia, encara que amb molt d'entusiasme, em poso en el camp contrari i explico la importància de la geografia en els estudis de població. Potser és per aquell fervor dels conversos de que cadascú defensa la importància d'allò últim on ha aterrat.

En tot cas, per entrar en matèria, sostindré que la geografia és un dels camins que poden prendre els estudis de població per sortir de l'«impasse» en el qual es troba la demografia. No és que vulgui tirar-me pedres a la teulada, ja que la demografia és una cosa molt seriosa —no oblidem que utilitza moltes xifres—, però es troba en un «impasse». Les dues coses, ser seriós i trobar-se en un «impasse», són compatibles.

Per què la demografia està en aquest estat? Doncs perquè la demografia com a disciplina té un desenvolupament una mica estrany. Si tota disciplina té un objecte d'estudi, i l'estudi de tot objecte passa per tres fases, que són la recollida de dades sobre l'objecte, l'elaboració d'aquestes dades amb indicadors comparables, i, finalment, l'estudi causal dels fenòmens que toquen l'objecte, caldria dir que la demografia no és una disciplina ara per ara prou completa, ni sembla que s'encamini cap a ser-ho.

Que per què? Doncs perquè d'aquestes tres fases la demografia només en fa una. La primera fase, que és la recollida de les dades sobre l'objecte estudiat, en aquest cas la població i els fenòmens demogràfics, no la fem els demògrafs. Els qui fan les dades de població són els estadístics. Els estadístics fan censos, organitzen sistemes de recollida dels fets de l'estat civil, dels naixements i defuncions, o de fets judicials, com per exemple els divorcis, i els publiquen segons consideracions extra-científiques i, molt en temo, que sota la pressió de determinades modes. Només esmento de passada aquesta moda que ha aparegut en la premsa de criticar el cens i determinades preguntes del cens, que s'han fet des de fa cent anys i escaig sense que ningú mai les hagi trobat escandaloses. Si aquesta prospera, és possible que alguna de les informacions que fins ara s'havien obtingut de la forma més natural, deixin d'estar disponibles senzillament perquè hi ha una moda, o perquè en altres països hi ha hagut conflictes. De vegades passa a l'inrevés: determinats cosos professionals o determinats directors d'estadística tenen la idea de què és interessant tal o qual cosa, i s'incorpora una altra pregunta i es generen dades que nosaltres podem treballar i estudiar. En tot cas, rara vegada el demògraf fabrica les dades amb les quals després treballa, amb el que produeix la decepció a aquells periodistes que telefonen i que creuen que les dades les puc fabricar jo. Els demògrafs són usuaris de dades bàsiques produïdes per un altre cos professional, que són els estadístics.

La segona etapa és la de la creació dels indicadors que són comparables: per exemple, un cop tenim la població i els naixements, dades que produeixen els estadístics, aleshores ve el demògraf i pot calcular taxes de natalitat —encara que no cal ser gaire demògraf per calcular això—, o taxes de fecunditat per edats, i a partir d'aquestes taxes de fecunditat per edats es poden calcular i construir indicadors més sofisticats, com el nombre mig de fills per dona, la taxa de reproducció, etcètera. Amb les dades de defuncions i la població, podem calcular taxes de mortalitat, esperances de vida... Aquests indicadors són els que ens permeten comparar poblacions que són molt diferents entre elles, i dir que una població amb una esperança de vida de 80 anys és molt més saludable que una població amb 40 anys d'esperança de vida, cosa que no podríem dir a partir d'una xifra bruta de defuncions que ens donarien els estadístics, ja que caldria aplicar-les a una població d'un volum i estructura per edats molt concreta. Aquesta feina d'elaborar indicadors és la que

fem bé els demògrafs, ja que si no féssim això, no podríem anomenar-nos demògrafs. La demografia, tal com és avui en dia, és un conjunt de mètodes que permeten tractar les dades per elaborar un conjunt d'indicadors comparables.

Anem per la tercera part, la que realment ens permeteria entendre com funciona la població, la part causal, i aquí ve la cosa sorprenent, ja que aquesta part no està en mans dels demògrafs, ni tampoc en mans de ningú ja que quasi no es toca. Es a dir, saber perquè passen els fets de població és una cosa rara, ja que normalment no se sap. Els demògrafs d'això no se'n cuiden, i si ho fan, ho fan d'una forma molt simplista. Però tampoc se'n cuida ningú altre: a vegades, com a cosa subsidiària, els economistes en les seves disquisicions econòmiques entren una mica en el terreny de la població, i aleshores parlen, per exemple, de l'economia de la família o d'algun tema molt determinat que tracta de la població, però rara vegada expliquen els fenòmens de població amb un interès per aquests fenòmens, sinó com un subproducte d'altres interessos. Els geògrafs, els sociòlegs, els psicòlegs, tots toquen temes de població i donen explicacions parcials des del seu punt de vista.

Quan un demògraf es dedica a donar explicacions causals sobre els fenòmens de població, normalment no està actuant com un demògraf, sinó que actua com el seu *alter ego*, ja que gairebé mai el demògraf és un demògraf pur: degut a l'estructura de la nostra universitat, el demògraf ha de ser una altra cosa, i el demògraf prové de l'economia, de la sociologia i de la geografia, i normalment a l'hora de buscar explicacions, cadascú desempolva el seu *alter ego* i si té una primera formació de psicòleg, busca una explicació psicològica, i si té una primera formació d'economista, doncs busca una explicació econòmica. En tot cas, rara vegada s'interpreten els fenòmens de la població des d'una òptica demogràfica perquè l'òptica demogràfica no existeix a nivell de l'explicació causal.

Això no seria gaire greu si els que fessin les explicacions causals dels fenòmens de la població, encara que no siguin demògrafs fessin la feina d'una manera ben feta. Els estadístics no són demògrafs, però la recollida de dades sovint la fan ben feta. Ara bé, l'explicació causal dels temes de població no es fa ben feta, i normalment ni es fa. Qui la fa amb més afició acostumen a ser els periodistes, o bé els polítics, que són potser els que tenen uns interessos més directes, i així dona el que dona. És a dir, dona lloc a unes pseudo-teories de la població basades en un conjunt de tòpics, entenen per tòpic aquella veritat per consens que no necessita ser demostrada perquè tothom hi està d'acord. És tòpic allò que s'admet com a veritat fins que no es demostrï el contrari.

L'explicació causal en població funciona sobre una base de tòpics extraordinàriament simplistes, dels que en citaré alguns.

Primer tòpic: tothom vol viure al màxim, quant més millor, i si la gent es mor és perquè no es pot evitar. Per tant, l'esperança de vida tendeix al màxim i només està limitada per aquests imponderables que tan sols es podran resoldre per la medicina. Si vosaltres dieu que no, que hi ha gent que no vol viure, que hi ha poblacions que no tenen interès de que determinada gent sobrevisqui determinades circumstàncies, si vosaltres dieu que la majoria de gent no estaria disposada a viure cent vint anys o coses així, sou vosaltres els qui ho heu de demostrar perquè el tòpic diu que la gent vol viure al màxim, quan més millor, i si no pot viure més és perquè un imponderable no li ho permet.

Segon tòpic: les poblacions no volen créixer i decreïxer, ja que l'ideal, l'òptim és l'estabilitat. Per tant, quan la població decreix, és a dir que es moren més del compte, i com que ningú no es vol morir si ho pot evitar, és evident que li passa alguna cosa. Si es vol ser sa no pot ser volgut que una població decreixi. I si una població creix, i si aquest creixement no és petit, aquest creixement és resultat d'un desequilibri. Si es tinguessin els mitjans per poder-ho controlar, segur que aquest creixement explosiu s'evitaria.

Tercer tòpic: la reproducció està fortament basada en l'instint sexual, i només en èpoques molt recents s'ha trobat forma de pal·liar els efectes negatius d'aquesta irresistible atracció dels sexes, que és la base sobre la qual es fonamenta la reproducció. De fet, resulta sorprenent veure com a finals del segle XX la freqüència de les preguntes, no gosaria dir-ne libidinoses, que fan de vegades gent de nivell cultural elevat estan basades en el comportament sexual de la població, com si aquest comportament fos una variable de primera magnitud per la demografia, com si les poblacions que tenen molts fills tinguessin una sexualitat poderosa, com si les poblacions que no aconsegueixen reduir la seva natalitat és perquè tenen, senzillament, una mala informació sobre anticonceptius, en fi, un reduccionisme vers la qüestió tècnica de la reproducció sense tenir en compte altres consideracions culturals.

Quart tòpic: tothom és contrari a la immigració estrangera, ningú suporta viure en la casa del costat d'algun migrant estranger, sobretot si és de color diferent. Això es dóna per sentat, així com que la xenofòbia és una fibra bàsica dels humans, i qui afirma això no ho ha de demostrar. Qui afirma que hi ha gent a qui no importa viure a la casa del costat de gent d'altres colors, ha de demostrar que això és veritat.

Sobre aquests tòpics, als quals en podríem afegir uns quants més a la llista, tòpics que són suposades veritats molt senzilles no demostrades, es fan una sèrie d'explicacions i interpretacions sobre la demografia. Però una teoria seriosa, o diverses teories, sobre població, no n'hi ha. La que té més cos encara ara avui en dia és precisament la que combina algunes d'aquestes veritats, que és la teoria de Malthus. Aquesta teoria combina el que la gent viu tant com pot amb què l'instint sexual porta a l'espècie a reproduir-se a uns nivells extraordinàriament elevats, posant a les poblacions humanes, jo ho diré que al nivell d'altres poblacions animals, sinó fins i tot per sota del nivell de control de moltes poblacions animals, ja que molts animals controlen la reproducció sota determinades condicions ecològiques, cosa que aquestes teories tan senzilles ho posen pels humans lluny de la seva pràctica.

La demografia, doncs, no està preparada per l'estudi causal. Aquest estudi es fa des d'una òptica possibilista, i d'un possibilisme primitiu, consistent en pensar que els resultats ragen de les xifres sense cap reflexió teòrica. Per tant, ens trobem que la demografia és una disciplina caracteritzada per un desajust notable entre el seu aparell metodològic i la seva teoria. La demografia es basa en un tractament de les dades cada cop més sofisticat, cosa que pot observar qualsevol persona que llegeixi les revistes especialitzades, però aquesta sofisticació no ens condueix a explicacions més esclaridores. I això és molt greu per una raó: als demògrafs no ens demanen pas tant de descriure què està passant o què ha passat com el preveure què passarà. De fet, la pràctica professional dels demògrafs principalment consisteix en fer previsions. I mal es pot preveure què passarà si no es coneixen els mecanismes causals que provoquen els fets demogràfics. I així, no deixa

de ser curiós que la principal activitat dels demògrafs, la previsió de l'evolució de la població, es faci amb procediments tan manifestament inadequats com la perllongació a l'infinít o per períodes molt llargs de tendències que en el passat ha estat clarament mostrat que són cícliques. Vosaltres mireu cap enrere i veieu que Catalunya al segle XX ha tingut alts i baixos en el creixement de la població, en la fecunditat, i, en canvi, vosaltres podeu observar que en les previsions que fa pràcticament tothom, com a molt el que es fa és un període de transició entre el nivell actual del que sigui i el nivell futur estabilitzat del que sigui, considerat inamobible. Per què es fa això? Perquè, per una banda, la població es considera una variable independent, i per l'altra, en no conèixer les relacions entre la demografia i les altres variables socio-econòmiques i en no demanar als altres especialistes que s'ocupen de les altres variables socio-econòmiques previsions de tan llarga durada com les nostres, hem d'anar treballant pel nostre compte, i així passa el que passa, a saber, que les previsions demogràfiques s'equivoquen sempre. L'avantatge de fer previsions d'aquí a cinquanta anys vista és que ningú es recordarà que s'ha fet. Per tant, quan se'ns demana de fer previsions, no es vol saber tant què passarà com satisfer al client que ens les demana, i per tant, ajustant-nos més o menys a la seva cosmovisió de futur.

Si els demògrafs ens hem de dedicar a fer principalment previsions, convé d'una vegada i per sempre que comencem, si no a tenir la gran teoria de població, a començar a conèixer determinades interrelacions entre població i altres variables que ens permetin d'endegar amb un cert rigor les nostres activitats projectives.

No dic que per projectar la població del futur s'hagi de tenir la gran teoria explicativa de la població que ens permeti preveure amb exactitud, donades determinades evolucions previsibles econòmiques —o d'altres— quina serà la població. La demografia és una ciència social, i les ciències socials no són ciències exactes: la física sí que és exacta, i mal aniria que les trajectòries dels autobusos no en poguessin calcular amb exactitud, o que si obro la mà no saber si caurà el que tinc en ella o no caurà; això, en ciències físiques se suposa que no pot passar perquè determinades causes tenen determinats efectes.

En ciències socials, entre les quals la demografia, sembla molt més difícil que succeeixi tot això que s'ha dit de les ciències exactes, i que sigui molt més difícil el predir, ja que el joc de variables en acció són de condicions molt diferents.

Però potser perquè podem treballar en uns pocs casos o en uns quants microespais no hem de renunciar a trobar interrelacions que ens puguin dur a unes certes teories explicatives de la població. La meua proposta és que es comenci a recollir i treballar la gran quantitat de dades de població que ja existeixen i es coneixen a hores d'ara, però de manera que puguem adquirir una evidència empírica sobre en *quins moments*, en *quines circumstàncies* i en *quins llocs*, sobretot, es produeixen determinats fenòmens demogràfics.

Amb això seguiríem la via de moltes ciències que abans de tenir teories explicatives han tingut un coneixement empíric. De fet, avui en dia, tenim el «meteosat» i una sèrie d'elements que donen uns coneixements sobre la metereologia que ens permeten saber perquè canvia el temps; així, la gent del carrer parla d'anticlons, gotes fredes... Tenim les dades que es recullen amb satèl·lits i altres aparells, tenim la teoria que ho explica, encara que tot i així, pot ser que el que estava previst que passés ho faci amb un cert retard o que s'avanci. Durant molt temps, però, no hi ha hagut ni «meteosats», ni sa-

tèl·lits, ni teoria sobre la meteorologia, però la gent sabia que quan les orenetes volen baixes, plourà.

Un altre cas seria el dels metges. La medicina, abans de tenir unes teories explicatives molt clares, i dic teories perquè les occidentals són diferents de les orientals encara que igual d'eficients, tenien una sèrie de coneixements empírics. Hi ha gent que sap que quan tens unes taques vermelles sota l'orella és perquè estàs covant un xarampió, sense saber exactament quins són els mecanismes que ocasionen les taques i com aquestes evolucionaven per produir el xarampió.

Penso que l'estat actual de la demografia és tal, que les explicacions es basen en uns tòpics que fan vergonya, i hauríem de començar a fer treballs amb la multitud d'evidències empíriques per trobar seqüències que ens permetessin, si no saber el perquè passen les coses, almenys saber en quin ordre passen.

Dient això estic esmentant dues ciències que són summament importants per fer aquest tipus de treball: la geografia i la història. Les raons que basen aquesta afirmació són que tota població té un espai i un moment: la noció de població no existeix sense un lloc ni un instant. Una població és la fotografia instantània d'un conjunt: Una població només es pot pensar en un espai i amb una relació determinada amb aquest espai. Una població és la població d'un territori determinat, sigui municipi, sigui país. Però aquest territori, a no ser que es faci referència a tot el món, no és un espai tancat: a Catalunya, més que en molts altres llocs, no hem d'oblidar que estem parlant de poblacions obertes perquè si Catalunya no hagués tingut immigracions durant el segle XX, dels 2.000.000 d'habitants que hi havia l'any 1900, s'haurien convertit en 2.360.000 en l'actualitat. Com que tots sabeu que «som 6 milions», els altres 3.640.000 són resultat directe o indirecte de la immigració. Situeu-vos en el 1900, que sou demògrafs, geògrafs o similars, i esteu pensant en el futur de la població de Catalunya; segurament que pensaríeu en termes dels dos milions gairebé rodons i que mai pensaríem en funció dels tres milions llargs que han arribat després. Per tant, les poblacions són poblacions obertes que es construeixen amb poblacions de diferents territoris, però en el moment que les considerem, estan dins d'un territori concret.

Es més, quan parlem de la relació de la població amb el territori només estem parlant d'una determinada relació: quan parlem de la població de Catalunya, parlem habitualment de la població que hi resideix, que no és el mateix que la població que passa en algun moment de l'any per Catalunya —els que estiuegen, els que vénen a tractar-se en algun hospital...—. Hi ha una població de dret, que són els residents habituals, una població de fet, que són els que es troben en un determinat moment, i que la diferència que pot haver entre les dues xifres pel conjunt de Catalunya o d'Espanya no implica gaires diferències, però per àmbits més reduïts, com per exemple Tàrragona —l'existència del campament militar— sí.

Una població és inseparable del territori: una població també és inseparable d'un moment determinat. Les característiques de la població sempre vénen caracteritzades pels territoris on es troben en un moment determinat. Si hi ha dues variables clares de referència per dades de població, són la variable temps i la variable espai.

Seria molt bonic fer estudis de la població per categories socials, però les estadístiques no vénen per categories socials. Les defuncions, els naixements vénen per municipis, però no per categories socials. Les estadístiques tenen una referència territorial i una referència temporal molt clara. Què vol dir això? Doncs que si volem treure un coneixement empíric del conjunt de dades demogràfiques de què disposem, aquest coneixement empíric el tindrem per un territori i un temps molt concret.

Així doncs, abans de buscar les relacions de la demografia amb altres ciències socials, les hem de buscar amb la geografia i la història. Penso que els estudis territorials són de primordial importància per començar a fer l'estudi teòric de la població des d'una òptica pluridisciplinària. Ahir deia Lluís Casassas en el discurs inaugural del Congrés, què era per a ell la geografia: la geografia és l'estudi de l'activitat, del temps, de la circulació, de les relacions socials... la geografia ho és tot. Si la geografia és tot això, trobar les relacions de la demografia amb la geografia és trobar les relacions amb un conjunt, amb un sistema que permet conèixer, en una primera etapa, quines són les variables més significatives.

Un estudi geogràfic i històric de la població no ens donarà la resposta de perquè succeïxen certs fenòmens demogràfics, però sí que ens ajudarà a establir hipòtesis, per acabar amb determinats tòpics. La primera forma de sortir de l'«impassé» en el qual es troba la demografia és, per a mi, realitzar aquest tipus d'estudis.

Donaré uns exemples de la meua pràctica demogràfica i de com aquesta visió geogràfica ha anat incorporant-se en el meu treball. La meua formació universitària a França la vaig realitzar tot fent uns estudis d'economia i política de les societats subdesenvolupades, i de tant en tant teníem mestres com Pierre George o Yves Lacoste, que ens preguntaven coses tan rares —per a aquests sociòlegs i economistes en formació— com si la reforma agrària a Andalusia es podia realitzar convertint els latifundis en hortes, i si amb la pluja que hi queia es podien convertir les terres de secà en terres de regadiu. La visió que ens donaven aquests geògrafs era molt diferent de la demografia i l'economia pura i dura plena de fórmules matemàtiques, que potser ens permetia calcular la mortalitat per càncer de mama, però no realitzàvem pas uns estudis, diguem-ne ecològics, que permetessin de conèixer les causes dels perquè alguns llocs tenien una mortalitat més elevada que d'altres per aquest tipus de càncer.

La meua activitat professional l'he anat fent, al llarg dels anys, en companyia de geògrafs, i aquesta, diguem-ne, col·laboració, m'ha dut a tenir en l'actualitat un projecte i una pràctica professional que relacionen demografia i geografia.

El projecte pretén estudiar les variables demogràfiques de la població de Catalunya des de l'inici de l'època estadística —i amb les dades anteriors que es pugui— però a nivell municipal, per així poder detectar relacions de tipus territorial que ens permetin confirmar o invalidar determinades hipòtesis sobre les relacions entre la baixa de la fecunditat i el moviment migratori. És fàcil fer una hipòtesi global i dir que la baixa de la fecunditat és una defensa de les societats agràries contra la descapitalització que representa l'emigració sense retorn; així es produeix una baixa de la fecunditat que és compensada per una immigració procedent de zones agràries cada vegada més allunyades dels nuclis industrials, les quals el que fan és transferir el problema de la descapitalització una mica més lluny i, per tant, transferir els mateixos comportaments reproductius.

Això és fàcil de formular, però és veritat o no és veritat? Només es pot saber si es fa un estudi territorial el màxim detallat possible, i històric, ja que s'ha de tenir la situació demogràfica en diferents moments en el territori, i d'aquesta relació entre diferències geogràfiques i diferències temporals en pot sortir alguna cosa. Sens dubte, si això ens surt bé, serà un estudi demogràfic, un estudi que ens permetrà parlar de les causes i dels determinants de la transició demogràfica. Però a això arribaríem, no a partir d'una metodologia demogràfica sinó a partir d'una metodologia geogràfica, a través de la cartografia i d'un estudi articulat del territori.

La pràctica és el que ja he anat comentant al llarg d'aquesta conferència, la de les previsions de població. Es poden citar diversos exemples de com és imprescindible integrar variables geogràfiques en l'estudi de les previsions. Normalment les previsions es fan sobre la base de criteris demogràfics estrictes: s'agafa la població de partida, que té un volum i una estructura, a aquesta població se li apliquen determinades lleis de fecunditat, mortalitat i migracions, tot això es fica dins d'una coctelera, i cada any, cada cinc anys o cada deu anys, amb la freqüència que es vulgui surten còctels, és a dir les noves poblacions.

Malgrat el perill d'equivocar-se que es corre a l'hora de fer previsions, si la pràctica habitual del demògraf és fer-ne, no deixa de ser útil incloure'n en aquestes consideracions geogràfiques. El treball que vam fer Isabel Pujadas i jo mateixa titulat *Previsions demogràfiques per a Catalunya, comarques i municipis grans a l'horitzó 2000* (Generalitat de Catalunya, 1984), les vam realitzar agrupant els municipis i les restes comarcals (per aquest nom es té el conjunt de municipis de menys de 5.000 habitants per cada comarca a excepció de la capital) en diverses categories tot fent una cosa típicament geogràfica com és una tipologia, de forma que a cadascuna de les categories s'aplicarien unes hipòtesis d'evolució diferenciades.

Quins criteris es van utilitzar per fer la tipologia? El primer va ser d'estructura demogràfica: l'envelliment o la joventut de la població; el secon criteri va ser del tipus d'activitat econòmica: la importància del sector secundari dins de la població activa. A partir del creuament d'aquests dos criteris van sortir sis tipus: l'agrari, l'industrial antic, el terciari, l'industrial, el turístic-residencial i l'industrial suburbà. Aquest tipus servien perquè la nostra hipòtesi era que la perspectiva de futur dels municipis no eren les mateixes per a tots, sinó que depenien, en aquell horitzó de l'any 1981, d'unes perspectives econòmiques molt negatives. Quan un municipi tenia una població molt industrial en un moment en què la crisi colpejava fort a la indústria i a la construcció, suposàvem que aquell municipi tindria més dificultats que uns altres on no fos tan important el sector secundari. Quan un municipi tenia una població molt jove —sempre em refereixo en la perspectiva d'aquells moments— hi hauria més dificultats d'ocupació que en una població madura o envellida. Per tant, a les poblacions molt secundàries i molt joves els hi vam fer unes perspectives molt més restrictives que a les poblacions més madures i més terciàries o primàries, que suposàvem que aguantaríem millor el cop. Aquesta hipòtesi es pot discutir, però per fer les previsions nosaltres partíem d'una tipologia basada en les característiques dels municipis, i segons quines característiques els donàvem unes previsions o unes altres.

Recentment, hem fet al Centre d'Estudis Demogràfics unes altres previsions, ja que a més de les dades del cens de 1981 utilitzades en les anteriors previsions, tenim les xifres del padró del 1986 i moltes més dades sobre naixements, defuncions i migracions que les que disposàvem el 1984, i per tant, no hem aplicat els mateixos criteris que l'any 1981 per establir la tipologia. En aquestes noves previsions hem utilitzat unes dades urbanístiques que ens han permès suposar que aquells municipis que tinguessin poc sòl per urbanitzar, és a dir, que no tinguessin superfície programada per construir nous habitatges, difícilment hi podria augmentar la població, mentre que en aquells municipis que tinguessin molt sòl disponible, la població hi creixeria. Aquestes dades d'urbanisme s'han creuat amb unes referents a l'evolució demogràfica anterior, i s'ha establert una nova tipologia. Com podeu veure, les tècniques geogràfiques ens han permès realitzar previsions de població d'una manera que considerem satisfactòria.

No sé si aquesta conferència era la que esperaven els organitzadors del Congrés, però em sembla que ha defensat d'una manera prou convincent la necessitat de la geografia per a realitzar els estudis de població, de la necessitat de la interrelació entre geografia i demografia.

Quins criteris es van utilitzar per fer la tipologia? El primer va ser d'estructura demogràfica: l'evolució de la població, el sector terciari, el sector secundari i el sector primari. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura demogràfica. El segon criteri va ser el tipus d'activitat econòmica: la indústria, l'agricultura, el sector terciari, el sector secundari i el sector primari. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura econòmica. El tercer criteri va ser el tipus de població: urbana, suburbana i rural. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura espacial. El quart criteri va ser el tipus de població: urbana, suburbana i rural. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura social. El cinquè criteri va ser el tipus de població: urbana, suburbana i rural. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura cultural. El sisè criteri va ser el tipus de població: urbana, suburbana i rural. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura política. El setè criteri va ser el tipus de població: urbana, suburbana i rural. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura religiosa. El vuitè criteri va ser el tipus de població: urbana, suburbana i rural. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura lingüística. El nou criteri va ser el tipus de població: urbana, suburbana i rural. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura ètnica. El dècim criteri va ser el tipus de població: urbana, suburbana i rural. A partir d'aquí es van classificar els municipis en funció de la seva estructura lingüística i ètnica.